

HABITUS I SKIFTANDE FORMER

Ett begrepp och hur det används i tre svenska litteraturvetenskapliga undersökningar

Begrepp lånade från andra discipliner, bland annat sociologin, är ofta förekommande inom litteraturvetenskapen. Ett av dem är "habitus", som har beskrivits som ett användbart och samtidigt vagt, undanglidande och cirkulärt begrepp.¹ I ordlistor betecknar "habitus" yttre skick eller hållning och är synonymt med utseende och gestalt. I vardagslag används ordet på ett lite diffust sätt när man i all hast skapar sig en bild av en annan människa. Habitus baserar sig då på snabba, flyktiga intryck, klassificeringar och värderingar, det uttrycks i utsagor som signalerar avstånd eller närhet till den som iakttas och beskrivs samt i de slutsatser om social tillhörighet man drar på basis av intrycket. Ett av de mera komplexa sätten att definiera begreppet förekommer däremot hos den franska sociologen Pierre Bourdieu som i sin tur har hämtat det från konsthistoriker Erwin Panofsky.²

Ett användbart men vagt begrepp – vad kan habitus ha för relevans för litteraturforskningen och närmare bestämt för litteratursociologin? Vad gör Bourdieu av begreppet i ett litterärt sammanhang och hur har det använts i litteraturvetenskapliga undersökningar? Vilka egenskaper och vilka för- och nackdelar tillskrivs habitus? Var hör habitus hemma, hos författaren, verket eller de fiktiva gestalterna?

I stilen, genren, eller någon annanstans? Jag närmar mig dessa frågor genom att studera ett antal definitioner av habitus och analysera hur Bourdieu själv använder begreppet samt genom att granska vilka betydelse det får i tre svenska litteraturvetenskapliga undersökningar som tillämpar det.

Begrepp är historiska, föränderliga och tidvis även föremål för strider. De kan också vara vaga, innehållsligt diffusa, oförmögna att synliggöra distinktioner i det studerade materialet eller till och med omöjliga att tillämpa – allt detta ställer till med problem för forskningen.³ Syftet med denna artikel är att uppnå en större klarhet i hur begreppet definieras och att fördjupa förståelsen av dess innehåll och betydelse samt i hur det tillämpats i litteraturforskningen.

Med tanke på omfattningen av Bourdieus egen forskning och alla de undersökningar den gett upphov till, kan min diskussion endast befatta sig med ett urval texter.⁴ Begreppet habitus figurerar i var och varannan av Bourdieus texter. Det verk som Bourdieu själv i första hand hänvisar till när han utreder begreppet i antologin *Habitus: A Sense of Place* (2002), är *An Invitation to Reflexive Sociology* (1992), skriven tillsammans med den franska sociologen Loïc Wacquant. I sammanhanget tar han även upp *Distinction* (1984), *Masculine Domination*

(2001) och *Pascalian Meditations* (2000).⁵ Men med tanke på att jag främst är intresserad av begreppet i ett litteratursociologiskt sammanhang, går jag i detalj endast in på den svenska översättningen av Bourdieus *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire* (1992, övers. *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, 2000).⁶ I någon mån anknyter jag emellertid även till andra texter av Bourdieu samt till samhälls- och kulturforskare som haft synpunkter på begreppet.

Bourdieu använder sina centrala begrepp *fält*, *kapital* och *habitus* som verktyg i sin klassificering och analys av ett stort antal olika sociala fenomen. Teorin om fält, i vilken begreppet *habitus* ingår, är både tänjbar och omfattande och dess tillämpbarhet har uppfattats som en av orsakerna till det bourdieuska programmens popularitet – det har applicerats inom många olika discipliner och fått en transnationell genomslagskraft.⁷ Även inom litteraturforskningen har perspektivet haft sin spridning, begreppet fält verkar numera förekomma i var och varannan litteraturvetenskaplig undersökning.⁸ *Habitus* har däremot varit mindre populärt. Så är inte fallet inom andra discipliner; till exempel en grupp australiensiska forskare som representerar ett antal olika discipliner har tillägnat begreppet en hel monografi, *Habitus: A Sense of Place* (2002, andra upplagan 2005).

Bourdies teoribildning verkar inte heller vara ett gårdagens paradigm utan snarare en ”långkörare” vars betydelse för bland annat litteraturvetenskapen fortlöpande betonas i olika sammanhang. Bara för att nämna några exempel. I ett specialnummer av *New Literary History* (2010) utreder James F. English ”litteratursociologins utveckling efter litteratursociologin” och granskar ett antal litteraturvetenskapliga strömningar inom vilka litteratursociologiska frågeställningar dominerat sedan 1980-talet. Bland dem nämner han den forskning som studerat litterära värderingar samt kanonbildningars historia och logik

med utgångspunkt i Pierre Bourdieus teori om litterära fält.⁹ Tidskriften *Paragraph*, specialiserad på modern litteraturteori, publicerade år 2012 ett specialnummer tillägnat Bourdieu och det litterära fältet.¹⁰ Likaså utkommer det regelbundet litteraturvetenskapliga undersökningar i vilka hans begrepp tillämpas.¹¹

Mitt intresse för begreppets användbarhet går tillbaka till ett litteraturvetenskapligt forskningsprojekt där jag studerade det finlandssvenska litterära fältet under 1910- och 1920-talen med utgångspunkt i Bourdieus teori om fält.¹² *Habitus* visade sig speciellt produktiv i analysen av sådant empiriskt material som går under benämningen ”författarporträtt”, olika slags beskrivningar av författarnas gestalt som kan finnas till exempel i litteraturkritik, brev, dagböcker med mera.¹³ Den här artikeln bygger på mina egna försök att komma underfund med ett begrepp som verkar ha potential som ett heuristiskt verktyg i litteraturanalysens respektive litteratursociologins tjänst, men vars undanlidande karaktär samtidigt tillför ett antal problem.

Det finns olika traditioner inom litteratursociologisk forskning vad gäller tillämpning av Bourdieus teorier.¹⁴ Jag använder själv begreppen fält, kapital och *habitus* inom ramen för en hermeneutisk tradition, vilket även kännetecknar de tre svenska avhandlingar som jag kommer att analysera närmare. De är Erik Peurells *En författares väg. Jan Fridegård i det litterära fältet* (1998), Petra Söderlunds *Romantik och förnuft. V.F. Palmblads förlag 1810–1830* (2002) samt David Gedins *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Artonhundraåttioalet* (2004). Det jag tar upp i samband med Peurells, Söderlunds och Gedins studier är hur *habitus* definieras, i vilken eller vilka kontexter begreppet används och vad forskarna försöker uppnå med hjälp av det. Dessa doktorsavhandlingar är givande och representativa exempel på användningen av begreppet. De har Bourdieus teorier som sin

centrala utgångspunkt och använder hans begrepp mer eller mindre genomgående, till skillnad från ett antal andra undersökningar i vilka Bourdieus perspektiv tangeras men är av mer perifer betydelse.¹⁵ Alla tre texter delar också uppfattningen att begreppet habitus är viktigt och tillämpligt inom litteraturvetenskapen. Det finns också "bourdieuska" undersökningar i vilka forskaren mer eller mindre tar avstånd från begreppet.¹⁶ Vidare är Peurells, Söderlunds och Gedins sätt att förhålla sig till Bourdieus teori och begrepp både tillräckligt liknande och tillräckligt varierande för att de ska kunna jämföras. Medan likheterna ger en viss bredd åt resonemanget, visar skillnaderna på vidden av möjliga tillämpningar.

HABITUS, EN FÖRSTA DEFINITION

En av Pierre Bourdieus mest omfattande och grundläggande definitioner av habitus, såsom den översatts av Donald Broady, ser ut på följande sätt:

[...] system av varaktiga och överförbara *dispositioner*, strukturerade strukturer som är ägnade att fungera som strukturerande strukturer, det vill säga som strukturer som genererar och organiserar praktiker och representationer, vilka kan vara objektivt anpassade till sina mål utan att förutsätta någon målmedveten målinriktning, och utan att förmågan att bemästra de operationer som krävs för att nå dessa mål behöver vara artikulerad. Dessa system av dispositioner är objektivt "reglerade" och de är "reguljära" utan att alls vara resultatet av att man åtyder regler. Allt detta gör att de är kollektivt orkestrerade utan att vara någon skapelse av en orkesterdirigents organiserande handlande.¹⁷

Av beskrivningen framgår med tydlighet att den företeelse som Bourdieu strävar efter att greppa är ytterst sammansatt och dynamisk. Inte utan anledning har habitus av den belgiska litteraturforskaren Daan Vandenhauwe

beskrivits som ett "mycket komplext begrepp, som har utsatts för både teoretiska och empiriska invändningar".¹⁸

Användningen av begreppet påverkas av att de centrala begreppen hos Bourdieu är nära knutna till varandra, ofta används de dessutom i växelverkan med varandra. Ett exempel på detta är beskrivningen av habitus som "förkroppsligat symboliskt kapital", där definitionen av habitus förutsätter begreppet "kapital" som i sin tur kräver att man vet vad Bourdieu menar med "fält".¹⁹ Med symboliskt kapital menar Bourdieu symboliska och materiella tillgångar som grupper i samhället uppfattar som värdefulla, det som "*igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde*" – uttryckt med Broadys klagörande ord.²⁰ Jonathan Eastwood påpekar att begreppet "kapital", trots dess metaforiska anknytning till ekonomi, framförallt är politiskt: det hänvisar till resurser som är nödvändiga för att man ska uppnå sina mål och anknyter därmed till makt.²¹ Till exempel ingår ett kultiverat språkbruk, hög utbildning och förtrogenhet med den så kallade finkulturen i det som benämns kulturellt kapital inom ett visst fält. Det kulturella kapitalet är delvis nedärvt, delvis tillägnat, det ackumulerar och koncentreras och kan bestå av föremål, utbildning, beteende, kultivering, smak, förmåga att göra distinktioner, att klassificera och värdera konst. Det kan inte köpas, fås i present eller bytas ut mot någonting annat utan förutsätter tid och uppoffringar – man måste göra sig förtrogen med det på egen hand. Därför har det kulturella kapitalet en benägenhet att gå hand i hand med ekonomiskt kapital, för kulturellt kapital förutsätter tid och det kräver i sin tur pengar.²² Olika former av kapital, ekonomiskt, kulturellt och socialt, vävs in i varandra och kommer i olika mängder och sammansättningar. Allt kapital är kontextspecifikt. Alla har en habitus, men marknaden avgör vilka ingredienser i och effekter av denna habitus som kan fungera som kapital, summerar Broady.²³

Bourdieu's definition av begreppet habitus växte fram under en längre tid. Det har förekommit i hans forskning sedan början av 1960-talet och har utvecklats med utgångspunkt i de objekt och företeelser som han har undersökt.²⁴ Likaså har Bourdieu kontinuerligt kommit med tillägg och preciseringar, och har justerat sina synpunkter i dialog med den kritik han blivit utsatt för.²⁵ I *Practical Reason* (1998), en av de mera lättbegripliga av Bourdieus texter, definierar han habitus som "the space of dispositions".²⁶ Habitus är den princip som skapar och förenar de för en viss position typiska och av relationer beroende karaktärsdragen till en sammanhängande samling av personer, varor och praktiker, till en smak eller en livsstil.²⁷ Den kan beskrivas som en praktisk kompetens som opererar under nivån för det medvetna. Den är en uppsättning förhållnings-sätt som kan överföras från ett område till ett annat. Den är systematisk, men dess planmässighet är inte av logisk utan av praktisk art, preciserar Bourdieu.²⁸

Begreppet ska samtidigt greppa och förena det allmänna och det individuella, strukturerna och aktörerna, systemet och det enskilda uttrycket.²⁹ Bourdieu illustrerar det genom att hänvisa till lingvisten Noam Chomskys tanke om "generativ grammatik", som gör det möjligt för den som talar att på ett kreativt men samtidigt förutbestämt sätt producera korrekta språkliga yttranden med utgångspunkt i språkregler utan att behöva vara medveten om reglerna.³⁰ Det som är kännetecknande för habitus är att den formar och formas av sociala praktiker och är en produkt av både samhällets och individens historia. Den grundläggs genom de vanor som en individ införlivar i familjen och skolan och är summan av en människas hela historia och position, dåtid och nuläge. Den är samtidigt strukturerad av tidigare sociala miljöer, och strukturerande, det vill säga styr handlingar och framställningar i nuet.³¹

Som framkommer är effekterna av habitus

många: den genererar särskilda och särskiljande praktiker, beteende och värdering, uppfattningar om vad som är gott och ont, förfinat och vulgärt. De dispositioner som habitus frambringar tenderar att få aktörer att agera och reagera på vissa sätt, det frambringar vanor och tankesätt, attityder och uppfattningar som upplevs som "vanliga" och som ofta är omedvetna.³² I *Konstens regler* exemplifierar Bourdieu detta när han beskriver hur vissa konstverk får åskådaren att känna sig hemma, att känna igen sig och känna välbehag. I en lyckad akt av förståelse uppstår en upplevelse av samstämmighet med världen: "Habitus uppmanar, utfrågar och låter objektet tala, medan objektet i sin tur verkar efterfråga, kalla på och framprovocera habitus."³³ Begreppets fenomenologiska sida³⁴ framträder tydligt när Bourdieu skriver: "Man kan i själva verket anta att två individer med olika *habitus* inte står inför samma situation eller samma stimulanser, eftersom de konstruerar dem på olika sätt, att de således inte hör samma musik eller ser samma tavlor, och att de därför är benägna att värdera dem olika."³⁵

Frågan om en persons habitus förändras eller inte har diskuterats ingående.³⁶ Den är trög men inte statisk eller evig, menar Loïc Wacquant i sin begreppsutredning.³⁷ Likaså kan man ställa frågan om en människa har en eller flera habitus? Är till exempel en konstnärlig habitus en specifik habitus? Enligt Broady är det helt möjligt att tala om enskilda individers särskilda habitus, likaså kan habitus tillskrivas olika grupper: familjer, klassfraktioner, klasser, yrkesgrupper.³⁸ Wacquant påpekar att våra kategorier för värdering och handling har sin grund i samhället och delas av alla de som existerar under och anpassar sig till liknande sociala omständigheter. Därför, menar han, kan vi till exempel tala om maskulin habitus, nationell habitus eller borgerlig habitus.³⁹ Samtidigt är habitus också individuell – varje person har sin unika bana och plats i världen och internaliserar en egen kombination av sche-

man.⁴⁰ Habitus verkar ha två existensformer, en individuell och en klassrelaterad, menar Vandenhaute.⁴¹

En och samma position i det sociala rummet kan enligt Bourdieu ge upphov till olika betydelser. Den kritik som riktats mot begreppet habitus och som går ut på att det är deterministiskt samt att det mekaniskt reproducerar sociala strukturer, förbiser detta.⁴² Donald Broady betonar hur viktigt *mötet* är för Bourdieus syn på relationen mellan sociala strukturer och individer:

Ur Bourdieus perspektiv existerar ingen direkt och oförmedlad påverkan från de sociala strukturerna och normsystemen till individerna. Grundmönstret i hans analyser är följande: Individerna (eller grupperna) har i bagaget ett system av dispositioner, en habitus, som tillåter dem att utifrån ett begränsat antal principer generera de sätt att handla, tänka, uppfatta och värdera som krävs i bestämda sociala sammanhang. Deras handlingar, tankar, uppfattningar och värderingar är inga direkta avtryck av yttre förhållanden, utan resultatet av mötet mellan människors habitus och de sociala sammanhang där de inträder.⁴³

Bridget Fowler påpekar i sin tur att trots att Bourdieu betonar symbolisk maktutövning undervärderar han aldrig betydelsen av den historiska situationen och vilken betydelse marknaden har som en arena för symbolisk maktutövning.⁴⁴

NÅGRA AV HABITUS SKIFTANDE FORMER

Om definitionen av begreppet habitus har vuxit fram under en längre tid och förekommit i ett antal versioner i Bourdieus egna texter, är även tolkningarna och tillämpningarna av begreppet många. Man kan kanske tänka sig att de olika tolkningarna av begreppet är resultat av de enskilda forskarnas dialog med de objekt

de undersökt. Likaså bidrar de olika synonymerna och närliggande benämningarna, som kanske skapats för att råda bot på begreppets svårgripbara definition eller för att göra begreppet möjligt att tillämpa, till att ytterligare skapa nya infallsvinklar på det. Nedan några exempel som visar på variationen i definitionerna av habitus⁴⁵:

1. "Praktiskt sinne"⁴⁶
2. "Sinne för spelet"⁴⁷
3. "Känslan för den egna platsen"⁴⁸
4. "Socialt skapad subjektivitet"⁴⁹
5. "Sätt att vara"⁵⁰
6. "Förkroppsligat symboliskt kapital"⁵¹
7. "Kombinationen av internaliserad klasskultur"⁵²
8. "Förmågan till strukturerad improvisation"⁵³
9. "Författarpersonlighet"⁵⁴
10. "Det intellektuella och affektiva systemet"⁵⁵
11. "Hur vi uppfattar oss själva i relation till andra"⁵⁶

De olika benämningarna och omskrivningarna av habitus är inte helt identiska trots att de ofta närmar sig och flyter in i varandra. Skillnaderna är emellertid gradvisa snarare än substantiella och de olika benämningarna kan ses som tolkningar av begreppets komplexa definition. Definitionerna är många, befinner sig på olika abstraktionsnivåer samt tar fasta på varierande aspekter; det är en skillnad i att beskriva habitus som en "strukturerad och strukturerande struktur" eller som en "känsla för spelet". Den första definitionen strävar efter att skapa en övergripande teoretisk organisationsprincip, den senare efter att beskriva individens förmåga att orientera sig i sociala strukturer. Listan visar med tydlighet hur det fenomen som ordet gör anspråk på att greppa förekommer på många olika nivåer parallellt. De varierande begreppsförklaringarna kan – med tanke på hur

omfattande och inkluderande Bourdieus definition är – uppfattas som olika former av och uttryck för habitus. En del av definitionerna är beskrivningar av de egenskaper habitus som en internaliserad struktur ger upphov till snarare än definitioner på en teoretisk abstraktionsnivå. De olika tolkningarna av definitionen har inte heller en gemensam nämnare, ett drag som skulle tas upp i varje tolkning av begreppet. Vad ska man då uppfatta som det absolut väsentliga i habitus och hur kan begreppet användas i analys av litteratur?

FRÉDÉRIC, FLAUBERT OCH HABITUS

Det finns flera skäl till att *Konstens regler* är av speciellt intresse i detta sammanhang. Verket utgör ett (av få) exempel på litteraturanalys av Bourdieu, och här reflekterar han över habitusbegreppet, dess uppkomst och uppgifter.⁵⁷ Den kan dessutom, menar Broady, läsas som en metodbok och en självdeklaration.⁵⁸ Så vad gör Bourdieu av begreppet habitus i en litterär kontext? Hur och på vilka nivåer tillämpar han det?

Konstens regler inleds med Bourdieus analys av Gustave Flauberts roman *L'Éducation sentimentale* (1869). Den handlar om en ung man, Frédéric, och hans ovilja att ta itu med livet på ett borgerligt sätt ("att bli någon") samt om hans kärleksrelationer till tre kvinnor som alla symboliserar olika aspekter av pengar, konst och kärlek. I Bourdieus läsning blir vissa av romanens strukturer – framförallt antiteserna och symmetrierna – parallella till de sociala strukturer Flaubert ingick i och som hans verk objektiverar. Från en granskning av den sociala strukturer som skildras i romanen utvidgas undersökningen till att behandla det samtida litterära och kulturella fältet, de verk och författare i relation till vilka Flaubert skapar sina verk och sin position som författare. Vidare reflekterar Bourdieu över den använda teorin och metoden samt forskningen i kultur och samhälle i allmänhet.⁵⁹ De båda rummen, det litterära och det sociala, som granskas i ana-

lysen, äger var sin logik och får inte blandas samman, men Bourdieu utgår från en hypotes att rummen liknar varandra till sin struktur i de fall då fältet är autonomt.⁶⁰

De estetiska och samhällsliga förändringarna är för Bourdieu av nödvändighet knutna till varandra.⁶¹ En av utgångspunkterna för *Konstens regler* är motsättningen mellan en extern och en intern analys, mellan kontextualiserande och icke-kontextualiserande, en sociologisk och en "estetiserande" litteraturvetenskap. Bourdieu är lika kritisk till den marxistiska analysen av litteratur som han är mot de teorier som utgår från det litterära verkets autonomi, såsom nykritik, formalism och strukturalistisk litteraturforskning. Stråvan är att förena de bästa sidorna av dessa två perspektiv med utgångspunkt i begreppet fält. För att uppnå detta mål behövs en analysmodell som är tredelad och där man även tar fasta på "habitus":

Vetenskapen om kulturella fält kräver tre analyssteg, som är lika nödvändiga och nödvändigtvis sammanflätade som de tre nivåer i den sociala verklighet den undersöker: först och främst analysen av det litterära fältets (osv.) position inom maktfältet och dess utveckling i tiden; för det andra det litterära fältets (osv.) interna struktur, en värld som lyder sina egna lagar för hur det fungerar och förändras, det vill säga strukturen i de objektiva relationerna mellan de positioner som innehas av individer eller grupper vilka konkurrerar om legitimiteten; och slutligen analysen av uppkomsten av positionsinnehavarnas habitus, det vill säga de system av dispositioner vilka, eftersom de är produkter av en social karriär och av en position inom det litterära fältet (osv.), får en mer eller mindre fördelaktig möjlighet att förverkliga sig i denna position [...].⁶²

Utgångspunkten för analysen är synen på det litterära verket som ett symptom, ett intentionellt tecken, ansatt och reglerat av något

annat.⁶³ Tolkningssmodellen, en misstankens hermeneutik, letar efter det texten och samhället tiger om.⁶⁴ De ”stora” författarna har enligt Bourdieu en förmåga att analysera samhälleliga villkor, objektivt sina egna erfarenheter och ge dem en kollektiv existens.⁶⁵ Detta gör att Bourdieu ser karaktärerna i Flauberts roman som bärare av och symboler för sociala positioner.⁶⁶ Analysen av karaktärernas positioner och strävan leder fram till ett ”socialt schema”, motsättningen mellan konsten och pengarna. Detta mönster anknyts sedan till författaren. Genom romanen och arbetet med den frilägger författaren nämligen ”den allra djupast liggande och mest dolda strukturen, den struktur som är mest hölj d i dunkel eftersom den står allra närmast hans egna primärinvesteringar, som är själva principen bakom hans mentala strukturer och litterära strategier.”⁶⁷

Bourdieu är dock noga med att påpeka att det i *L'Éducation sentimentale* inte är frågan om en författares självbiografiska projicering utan om hans försök att objektivt sig själv, att komma med en själv- och socioanalys. Flaubert kan nämligen något Frédéric inte kan: skriva berättelsen om Frédéric och hans oändliga obeslutsamhet. Romanens relation till sin författare har strukturen av en kiasm: ”Genom att skriva en berättelse som hade kunnat vara hans egen, förnekar Flaubert att denna berättelse om ett misslyckande handlar om den som skriver den.”⁶⁸ Den skapande formeln bakom Flauberts författande är komplicerad, ett mönster som går ut på ”det dubbla förkastandet av motsatta positioner i de olika sociala rummen och motsvarande ställningstaganden som ligger till grund för en distansering och objektiviserande relation till den sociala världen.”⁶⁹ Eller såsom Bourdieu på ett annat ställe i sin analys uttrycker det: Flaubert definierar och skapar sig själv i och genom en serie av dubbla negationer.⁷⁰ Hans skapande formel lyder: jag avskyr X men jag avskyr även X:s motsats.⁷¹ Kiasmens struktur, omtolkad som den dubbla

förnekelsen, fungerar som det främsta analytiska verktyget i arbetet med romanen.⁷² Denna dubbelhet ser Bourdieu som central inte bara för Flaubert utan också som kännetecknande för den litterära diskursens sätt att förhålla sig till världen. Litteraturen talar om världen ”som om den inte gjorde det”, i ”en form som både för författaren och läsaren fungerar som ett *negerande* [...] av det diskursen uttrycker”.⁷³

Trots att Bourdieu menar att skillnaden mellan författaren och huvudpersonen i hans roman är betydelsebärande, lägger han stor vikt vid parallellerna mellan Flaubert och Frédéric.⁷⁴ Gemensamt för författaren och hans gestalt är bland annat ambivalensen gentemot maktens fält. Enligt Bourdieu försöker Flaubert hela sitt liv behålla en neutral position utanför alla sociala positioner och grupper, konstnärliga och intellektuella strider av olika slag.⁷⁵ Författaren avvisar såväl arbetare som borgare, bönder och prästerskap, och samma ”dubbla förkastande” är den organiserande principen för gestalternas agerande i romanen. Med hjälp av Flauberts brev och anteckningsböcker visar Bourdieu hur författaren och gestalten på många ställen talar samma språk samt hur Flauberts osäkerhet och obeslutsamhet inför val av yrke och karriär är identisk med Frédéric's ovilja att bestämma sig. Genomgående går analysen ut på att se på de fiktiva och reella agenternas handlingar, beteende, varseblivningskategorier, livsstil och val i relation till dels fältets dynamik, dels agenternas ursprung. Men Bourdieu tar tydligt avstånd från en tendens som han ofta tycker sig finna bland annat i konst- och litteratursociologin: att på ett direkt och mekaniskt sätt förklara relationen mellan en habitus och ett fält utifrån det sociala ursprunget.⁷⁶

I samband med Flauberts roman nämner Bourdieu begreppet habitus endast några enstaka gånger.⁷⁷ Den första gången är när Bourdieu beskriver huvudpersonerna i *L'Éducation sentimentale*, speciellt deras sätt att förhålla sig till världslig framgång och deras rörelser i det

sociala rummet, hur deras banor bestäms dels av fältets krafter, dels av deras ”egen tröghet”. Gestalternas karriär och levnadslopp är en kombination av å ena sidan ”de dispositioner som de bär med sig genom sin härstamning och sina levnadslopp”, å andra sidan ”det kapital de har fått ära”.⁷⁸ Efter att ha gestaltat karaktärernas habitus, går Bourdieus analys över till att framställa Flauberts och andra författares habitus, i betydelsen sätt att handla och reagera, iakttagelse- och värderingskategorier. Även här skymtar begreppet habitus endast i förbifarten, till exempel då Bourdieu, med hänvisning till bohemerna, påpekar att en del av agenterna på fältet bär på en dubbel habitus. En del av bohemerna är urspårade borgare som är fattiga men bär på ”härsarklassens alla egenskaper”, en beskrivning som tar fasta på social position, ekonomiskt kapital och attityd.⁷⁹ I sina andra exempel på habitus tar han bland annat fasta på dikotomierna stad – landsbygd och bildning – självlärd. Begreppet används på enskilda individer i ”ganska grova drag”, såsom David Gedin påpekat.⁸⁰

Längre fram i *Konstens regler* finns sedan en kort utredning av habitusbegreppets vägar in i Bourdieus teori, argument för att han använder det och beskrivning av vad han eftersträvat med det samt metodologiska reflexioner över begreppet som en del av Bourdieus teori. Här höjs gradvis begreppets abstraktionsnivå och mot slutet av boken utmynnar i följande sammanfattning:

Habitus är kort sagt principen bakom den sociala struktureringen av den världsliga existensen, av alla de anteciperingar och antaganden med hjälp av vilka vi praktiskt konstruerar meningen med världen, det vill säga dess betydelse men samtidigt, och oupplösligen förenat, dess orientering mot det som ska komma *i fram-tiden*.⁸¹

Konstens regler har gett upphov till ett antal kritiska reflexioner. Forskare har påpekat hur

Bourdies analys av Flauberts verk är intressant, inspirerande och insiktsfull, men även problematisk.⁸² Till exempel Jonathan Eastwood framhåller att Bourdieu på ett grundläggande sätt läser Flauberts gestalter fel eftersom han är förblindad av sin egen teori. Romanfigurerna är nämligen inte alls intresserade av makt, snarare av status, menar han. Dessutom är karaktärerna i Bourdieus analys utsatta för maktens fält och relationer precis på samma sätt som människorna i samhället.⁸³ Att de är litterärt konstruerade har ingen betydelse. Kritiker har också påpekat att Bourdieus analys blir en tämligen rak omarbetning av en social situation i verkligheten och en ”förädlad” version av den återspeglings teori som Georg Lukács pläderade för.⁸⁴

Habitus är ett begrepp som har utvecklats inom den sociologiska forskningstraditionen för analys av människor som sociala varelser och deras handlingar. En av de frågor som uppstår i läsningen av *Konstens regler* är skillnaden mellan att å ena sidan analysera fiktiva verk och gestalter, å andra sidan författares handlingar, deras värderingar, val av stil, genre, strömning och så vidare. Denna distinktion är förstas av central relevans för en litteraturforskare. Att habitus visar sig användbar som ett verktyg i analys av enskilda författare och deras bana innebär inte att det automatiskt leder till att begreppet skulle fungera i analys av litteratur. En annan fråga som uppstår är om begreppet kan tillämpas på någon annan aspekt i fiktionen än gestalterna, och vilken i så fall.

ARGUMENT MOT OCH FÖR BOURDIEUS TEORI OM FÄLT

Problemen med Bourdieus fältteori är många och en smula paradoxala. För att nämna några: teorin om det litterära fältet verkar för enkel att applicera och samtidigt för svår. Alternativt ett: teorin passar ”för bra” och resulterar i tolkningar där faran att mekaniskt reproducera teorin ligger nära till hands. För att uttrycka

det en smula tillspetsat: man hittar det fält eller den habitus man är ute efter. Alternativ två: om forskaren strävar efter att hålla fast vid den ambition om kontextualisering som teorin förutsätter, kan i princip inga empiriska data uteslutas vilket leder till en så omfattande arbetsmängd att undersökningen i praktiken inte går att genomföra.⁸⁵ Kritiken mot begreppet habitus har dels påpekat inslag av determinism, dels handlat om de problem som är förknippade med att empiriskt försöka beskriva på ett entydigt sätt en persons habitus.⁸⁶ Bourdieu har genomgående bara ett svar på de problem hans teori ger upphov till och det är empiri. Både teorin och begreppen måste alltid justeras i relation till det undersökta empiriska materialet samt det samhälle och den historiska situation där det förekommer.

Intressant nog baserar sig en av de nyare kritiska granskningarna av Bourdieus fältteori just på empiri, närmare bestämt på författarnas faktiska leverne. För denna granskning står den franska sociologen Bernard Lahire vars främsta invändning är att Bourdieu förbiser det faktum att alla inte investerar i det litterära spelet på samma sätt och i lika hög grad.⁸⁷ Lahire påpekar att fältteorin varken kan täcka alla relevanta kontexter för handling eller alla kategorier av aktörer. Vidare, tillägger han, tillhör aktörer aldrig endast ett fält. "Given their habitual association with many other out-of-field contexts (private or public, lasting or ephemeral) and particularly groups (family, friends, cultural, or sports), they are not reducible to their activity within the field".⁸⁸ Speciellt problematiskt blir detta i litteraturens "universum" som inte motsvarar en modell som härstammar från andra, "riktiga" sociala fält där aktörer är involverade på ett omfattande och långvarigt sätt. Bourdieus teori bygger på tanken att individerna till fullo investerar i fältet eller åtminstone huvudsakligen är aktiva inom det, men empirin visar att författaryrket för väldigt få författare är deras huvudsakliga och främsta handlingsarena.

För att kunna försörja sig lever en stor del av författarna ett "dubbelliv" med ena foten i det litterära fältet och det andra inom något annat fält. Lahire påpekar med en hänvisning till *Konstens regler* att det är som om modellen för det litterära fältet skapats med utgångspunkt i en mycket atypisk figur, rentieren Flaubert som hade de ekonomiska resurserna för att helt kunna ägna sig sin konst och som inte behövde skriva för pengarnas skull.⁸⁹ Det är omöjligt att tänka sig att den ekonomiska osäkerheten och alla de ströjobb som författare har vid sidan om sitt skönlitterära skrivande inte skulle påverka hur mycket de kan investera i spelet på det litterära fältet (till exempel hur mycket tid de kan lägga på sin litterära verksamhet).⁹⁰ Detta har konsekvenser även för habitus. Lahire ställer frågan hur författarnas dubbla liv inverkar på deras

individual patrimonies of dispositions (which inevitably undermines the notion of habitus to the extent that it is difficult to speak of the "literary habitus" for agents [such as writer-doctors, writer-teachers, writer-journalists, writer-engineers, writer-workers, et cetera] who are simultaneously in possession of two sets of dispositions or "habitus" that in theory cannot be concurrent) [...].⁹¹

Försvararna av habitus uppfattar däremot begreppet som ett effektivt verktyg i analys av sociala mekanismer. Trots sin kritik av Bourdieus litteraturanlys och trots att han påpekar att begreppet habitus inte är befriat från dubbeltydigheter håller Jonathan Eastwood fast vid att habitusbegreppet är heuristiskt användbart. Begreppet förmår nämligen greppa de i hög grad undermedvetna och komplicerade processer genom vilka kulturen och dess former av maktutövning reproduceras över tid.⁹² Denna tolkning betonar vikten av habitus som ett verktyg för de litteraturvetenskapliga inriktningar som bygger på en misstankens hermeneutik, till exempel marxistisk eller feministisk forskning.

TRE SVENSKA METAFORISKA TILLÄMPNINGAR

Den metaforiska dimensionen i de begrepp Bourdieu använder har framhållits av till exempel Jonathan Eastwood som konstaterar att "kapital" likaväl som "fält" egentligen är metaforer, i betydelsen "hämtade från en annan sfär".⁹³ Detsamma gäller för begreppet "habitus", som Bourdieu ursprungligen tagit över från konsthistorien. Ordet metafor har också knutits till teorin i en annan mening; Johan Svedjedal menar att man kan urskilja två sätt att utnyttja Bourdieus begrepp, av vilka det "metaforiska" är klart vanligare inom svensk litteraturvetenskap.⁹⁴ Det "bygger på en användning av Bourdieus termer som mer allmänt deskriptiva kategorier ('fält', 'kapital', 'investeringar')". Den "matematiska" tillämpningen bygger enligt Svedjedal däremot på "en sorgfälligt genomförd korrespondensanalys, en sofistikerad statistisk metod som i sin tur förutsätter en excerpering och kodifiering av stora material".⁹⁵

Att tillämpning beskrivs som "metaforisk" synliggör en metodologisk dimension i användningen av Bourdieus begrepp. För det första att begreppet är lånat från ett primärt område, sociologin, till ett sekundärt, litteraturvetenskapen, och alltså används i överförd betydelse. För det andra innebär "metafor" att begreppet används för att förena sådana fenomen och drag som förut inte förenats och att man vill kasta nytt ljus på det fenomen man studerar. Habitus uppfattad som en metafor handlar om att sammanföra, jämföra, lyfta fram liknande drag och dra slutsatser på basis av dem. Det "metaforiska" och det "matematiska", såsom de beskrivs ovan, kommer även in på en annan metodologisk fråga inom litteratursociologin, uppdelningen i kvalitativa och kvantitativa metoder, hermeneutisk och empirisk forskning.⁹⁶ Svedjedal tillägger att David Gedin "använder Bourdieu metaforiskt, samtidigt som han i stort sett undviker den kvantitativa metoden".⁹⁷

Mitt första exempel på en svensk metaforisk tillämpning av habitusbegreppet är Erik Peurells doktorsavhandling i vilken han undersöker författaren Jan Fridegårds litterära bana inom det svenska litterära fältet. Peurell tar utgångspunkt i frågor såsom: vilka hinder måste en person passera för att etablera sig som författare? Vilken litterär och social skolning måste han genomgå? Hur påverkade Jan Fridegårds habitus hans författaretablering?⁹⁸ Peurell påpekar det oklara i Bourdieus beskrivningar av hur och när en individs habitus uppstår och formas. Att förstå en viss individs agerande i en viss situation förutsätter att man har kartlagt dels hela fältet, dels den aktuella biografien; i båda fallen krävs en mycket omfattande empiri. Han manar till stor försiktighet när man tecknar en författares habitus och varnar för cirkelresonemang av typen: "Bakgrunden till vissa beteendemönster, som man kan hitta hos Fridegård under hans författarkarriär, eftersöks i uppväxtmiljön, beskriven av honom själv utifrån den position som ska förklaras med hjälp av kunskap om denna uppväxtmiljö."⁹⁹

Trots det ovan nämnda problemet granskar Peurell Fridegårds habitus med utgångspunkt i hans barndomsmiljö, i enlighet med Bourdieu som menar att en individs habitus formas tidigt i livet. Detta leder till en tämligen regelrätt biografisk skildring av Fridegårds uppväxt och familjens sociala ställning i ett herrgårdssamhälle och biografien presenteras som en förklaring till att författaren valde författarbanan. Det centrala i Fridegårds habitus utkristalliseras i två motstridiga drag, å ena sidan individualism, å andra sidan solidaritet och klasskänsla.¹⁰⁰ På basis av biografiskt material skildras en bild av författaren som en blyg, tillbakadragen och sluten statarpojke, en klassmedveten individualist som inte vill låta sig styras av vare sig överhet eller sociala normer, som vill bli hörd och bekräftad. Beskrivningen kommer nära en tolkning av habitus som "uttryckta förhållningssätt", "socialt skapad sub-

jektivitet” och ”internaliserad klasstruktur”,¹⁰¹ Här kan man anknyta till Vandenhoute som påpekar att habitus förefaller ha två existensformer, en individuell och en klassrelaterad.¹⁰² I granskningen av Fridegård tycks individuell respektive klassrelaterad habitus flyta samman. Peurell sammanfattar sin undersökning av författarens sociala och kulturella ursprung och sin syn på habitus så här:

Det är i kombinationen av dessa från samma källa framsprungna men åt olika håll strävande attityder, som jag menar att Fridegårds habitus står att finna. Den habitus, som alltså kan beskrivas som de konstituerande dragen i Fridegårds personlighet, vilka i mötet med de sociala fält där han rörde sig formade hans levnadsbana och författarkarriär.¹⁰³

Det intressanta är valet Peurell gör i början av undersökningen när han pekar på det motstridiga hos Bourdieu i hur habitus uppstår och formas. Peurell lyfter fram frågan om en persons habitus är föränderlig och kan genomgå stora förändringar vid byten av sociala miljöer, eller om den grundläggs tidigt i livet och är relativt stabil om också till en viss grad föränderlig. Peurell väljer det senare alternativet för att minska problemen i användningen av begreppet.¹⁰⁴ Ett annat sätt att komma förbi det potentiellt deterministiska och biografiska i habitusbegreppet är att betona dess processuella och performativa karaktär, dess existens som ett habitus-i-wardande. I och med att en persons habitus både strukturerar och struktureras av sociala praktiker och uppstår i mötet med andra på fältet, måste den undersökas som någonting som hela tiden blir till, produceras, reproduceras och omformas av olika aktörer på fältet. Genom att ta fasta på hur de samtida aktörerna på det litterära fältet är med om att skapa en författares habitus och analysera de olika processer där denna habitus skapas, undviker man att granska den som någonting synonymt med

författarens biografi. Istället utgår man från att författarnas förkroppsligade kapital skapas i flera olika faser under deras karriär och av olika agenter på det litterära fältet, till exempel av recensenter, andra författare, medlemmar i prisnämnder, förlagsmänniskor, med mera.¹⁰⁵

Ett annat exempel på användning av begreppet finner man hos Petra Söderlund i *Romantik och förnuft. V.F. Palmblads förlag 1810–1830* (2000). Där är forskningsobjektet en förläggare, Vilhelm Fredrik Palmblad, och hans förlag samt den roll som hans förlagsverksamhet spelade på den svenska bokmarknaden, särskilt dess betydelse för skönlitteraturen under en period på tjugo år. Söderlund presenterar några beskrivningar av begreppet habitus, men använder det i sin undersökning i betydelsen ”författarhållning och självbild”.¹⁰⁶ Hon skriver:

Den bild av de författare som knöts till Palmblads förlag som jag ska försöka teckna grundar sig främst på deras egna uttalanden om hur de såg på sitt författarskap och hur de ville eller borde uppträda som romantiska författare eller företrädare för en romantisk litterär gruppering. [...] I viss mån är mitt försök att teckna fosforisternas författarhållning och självbild ett sätt att beskriva deras *habitus*.¹⁰⁷

Söderlund är framförallt intresserad av växelverkan mellan habitus och position på fältet och menar att fosforisternas ”försök att forma ett autonomt litterärt fält är oupplösligt förknippat med en författarhållning lämplig för ett sådant fält”.¹⁰⁸ Denna utgångspunkt får henne att leta efter gemensamma drag i fosforisternas habitus med fokus på attityder, värderingar, känslor och tankar som de uttryckte i brev, tidningsartiklar och skönlitteratur. Det är förvisso viktigt att undersöka hur författare beskrev sin egen författarhållning, hur de ansåg att de ville eller borde uppträda som romantiska författare eller företrädare för en romantisk litterär gruppering, men lika viktigt är att

fokusera på det de tar avstånd från, påpekar Söderlund.¹⁰⁹ Undersökningen ger vid handen att en typisk fosforist avvisade materiell framgång, endast ville tjäna konsten och litteraturen samt skriva för en elit med utgångspunkt i egen inspiration och inte på beställning. Fosforisterna föraktade publikframgång, tog avstånd från en ämbetsmannakarriär och uppfattade en androgyn framtoning och en ”kvinnlig” sensibilitet som eftersträvansvärda.¹¹⁰

Granskningen av Palmblads habitus inleds med frågan: ”Vad utmärkte då Palmblad som person?” Därefter hänvisar Söderlund till ett antal beskrivningar av Palmblad, både av hans samtida och av litteraturhistoriker som beskriver hans ”inre” och ”yttre” karaktärsdrag med ord som ”ihärdighet och envishet” och ”vänligt och tillmötesgående yttre”. Hon försvarar sig mot en tänkbar invändning att dessa egenskaper istället för att utgöra habitus kan tolkas som utmärkande karaktärsdrag. Söderlund menar att i den mån dragen ”förstärkts eller uppstått i anslutning till ett fält och dess principer” kan de betecknas som habitus.¹¹¹ En vaghet inträder i resonemanget. Palmblads karaktärsdrag såsom de beskrivs av människorna omkring honom tas för givna och återgivningen av karaktärsdragen faller tillbaka på den biografiska forskningens tillvägagångssätt då relationen mellan karaktärsdragen och fältets inverkan på dem endast antyds. Söderlund beaktar inte talarnas/värderarnas habitus: deras yttranden kan inte tas för givna som sådana, utan måste relateras till det kapital de innehar och den position de har i fältet. Avståndstagande är ett av de grundläggande sätten att markera och identifiera klass, påpekar Beverley Skeggs.¹¹²

Definition av habitus som ”författarhållning och självbild” samt sättet på vilket Söderlund gestaltar fosforisternas habitus väcker frågan hur hennes användning av habitusbegreppet slutligen avviker från det forskningen tidigare tagit fasta på under benämningen ”författarroll”. Med författarroll menar man författares

syn på sin egen uppgift och roll som författare, författarnas relation till läsarna och deras självvalda, intellektuella uppdrag.¹¹³ Det är med andra ord tydligt att författarhabitus delvis överlappar med författarroll samtidigt som den täcker in mer än författarroll. Habitus omfattar förutom författarnas självförståelse och attityder (mentala modeller) också en kroppslig aspekt, eller snarare, en strävan att kombinera det mentala med det kroppsliga, att se hur det mentala kommer till uttryck i det kroppsliga. Habitus öppnar med andra ord för det sociala på ett mer explicit och djupare sätt än begreppet författarroll som främst utgår från författarens verksamhet, framför allt granskad i en litterär kontext.

Den habitus Söderlund är ute efter skiljer sig dock tydligt från den Peurell konstruerar. Habitusbegreppet anknyter här i främsta hand till uppträdande och attityder och handlar om den bild som fosforisterna vill skapa av sig själva. Söderlund utgår från ståndpunkter som författare öppet uttrycker i sina egna texter, en hållning som skapar en grupp och som i offentligheten fungerar som ett ”varumärke”, till skillnad från Peurell som är ute efter omedvetna beteendemönster med rötter i en författares biografi. Söderlund skildrar fosforisterna som en gruppering som hölls ihop av ”gemensamma värderingar och idéer samt likartad bakgrund” men hon går inte mer specifikt in på sina författares och sin förläggares sociala bakgrund eller utbildning.¹¹⁴ Det gör, som vi kommer att se, däremot David Gedin.

Det tredje och sista exemplet på det metaforiska sättet att använda habitusbegreppet förekommer i Gedin avhandling *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Artonhundraåttiotalet* (2004) som skildrar 1880-talets svenska litterära scen. Gedin skildrar en omfattande författarpopulation i en tid präglad av många sociala, ekonomiska och kulturella förändringar och beskriver detaljerat olika faktorer som bidrog till övergången från

”marknadsförfattare” till ”stipendieförfattare” och framväxten av en modern författarroll på 1880-talet i Sverige. Hans undersökning tar fasta på ett stort antal författare och aktörer på det litterära fältet, och av de här diskuterade undersökningarna befinner sig denna i sina anspråk närmast Bourdieus *Konstens regler*. Han lägger också störst vikt vid en mycket grundläggande premis för Bourdieus teori: betydelsen av relationer. Fokuseringen på relationerna som skapar fältet styr också valet av metod för undersökningen. ”Kontextualiserandet är [...] en direkt konsekvens av studiet av samhället som ett system av korrespondenser och relationer”, skriver Gedin.¹¹⁵

Här är habitus ”det system av sociala dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen” samt hennes ”*förkroppsligade* symboliska kapital”. Medan Peurells beskrivning väljer att ta fasta på habitus som mindre rörligt och med rötter i barndomens upplevelser, är habitus för Gedin något dynamiskt, i ständig förändring beroende på människans val och upplevelser.¹¹⁶ Gedin menar att habitus i betydelsen ”inkorporerandet av kapital” är ”användbart och belysande när det gäller att analysera olika gruppers hållning och för att visa hur den enskilda aktören är exponent för de sociala villkor som präglat en sådan grupp”.¹¹⁷ Däremot, påpekar han, utgör den psykologiskt-biografiska modellens svårigheter ett hot om man försöker kartlägga den enskildas personliga habitus vilket kan leda till spekulationer om vilka erfarenheter som egentligen varit styrande för en individ.¹¹⁸ I likhet med Söderlund diskuterar Gedin habitus parallellt med två andra begrepp, författaridentitet och författarroll. Men av undersökningens undertitel att döma är författarroll det överordnade begreppet för Gedin. Begreppen habitus, författarroll samt författaridentitet verkar användas synonymt – åtminstone diskuteras inte eventuella skillnader.

I ett av sina kapitel granskar Gedin Strind-

bergs habitus och marknadsstrategier, även om han omedelbart påpekar att uppdraget att ”spåra Strindbergs habitus – den unika sociala disposition som är ett resultat av hans sammantaget individuella sociala erfarenhet” är svårt och lätt blir hypotetiskt.¹¹⁹ Med utgångspunkt i biografiska källor och Strindbergs verk betraktar han den bild som författaren ger av sig själv och relaterar den sedan till Strindbergs strategier såsom de kommer fram i produktion och verksamhet. Strindbergs personliga iver att klättra i den sociala hierarkin svarar också, enligt Gedin, mot hans sociala gruppering, den uppåtsträvande medelklassen.¹²⁰ Gedin ger uppgifter om Strindbergs utgångspunkter, hans klasstillhörighet, utbildning och ekonomiska läge, verkens tematik och stil, receptionen och karriären, och menar att Strindberg konstruerar en hållning typisk för hela generationen, ”allt-att-vinna-ingen-att-förlora”.¹²¹ Trots en borgerlig bakgrund och ett socialt framgångsrikt äktenskap iscensätter Strindberg en position som påminner om Bourdieus beskrivning av bohemerna. Detta ser Gedin som en strategi: det ständiga underläget ökade möjligheterna att göra uppror mot det sociala regelverket, vilket i sin tur förde med sig symboliska fördelar för hela författargenerationen.¹²²

Gedin granskar hur författarna rör sig i fältet, vilket slags kapital de bär på samt och vilka slags val de gör, men hur deras kroppar uttrycker symboliskt kapital i de andra aktörernas ögon kommer han inte in på trots att han i början utgår från en definition av habitus som ”*förkroppsligat* symboliskt kapital”. Närmast författarnas kroppar kommer han när han beaktar de kvinnliga författarnas position på fältet och de olika villkor som könstillhörigheten medförde.

Explicit använder Gedin habitusbegreppet endast i anknytning till en enda författare, nämligen Strindberg.¹²³ Däremot är begreppet indirekt närvarande i hela hans studie. Med tanke på alla de olika aspekter undersökningen

tar fasta på hos de så kallade åttiotalisterna kan man kanske påstå att den i sin helhet utmynnar i en beskrivning av en författargenerations habitus. Gedins genomgång av författarrollens förändring är så mångfacetterad att den närmar sig en behandling av habitus uppfattad som "strukturerade strukturer som är ägnade att fungera som strukturerande strukturer".¹²⁴ Den befattar sig såväl med individer som med grupper, går in på enskilda författares individuella erfarenheter och sociala strukturer samt binder ihop dessa två nivåer på olika sätt och på olika plan. Detta gör Gedin genom att ta fasta på författarroll och -identitet, förhållningssätt och värderingar, verk, litterära teman och stil, genrer, reception, etik och estetik, ekonomiska omständigheter, sociala utgångspunkter, teknikens utveckling, med mera. I denna helhet där strävan är att på ett hanterligt sätt diskutera så många som möjligt av de teman och aspekter som var centrala för tiden, samhället och författargenerationen, är Strindberg för Gedin både ett illustrativt exempel och ett undantag. Å ena sidan intog Strindberg den samma position som de övriga åttiotalförfattarna, å andra sidan överskred han gränserna för borgerlig självbehärskning och sedlighet till den grad att hans kollegor blev tvungna att ta avstånd från honom.¹²⁵

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Peurells, Söderlunds och Gedins undersökningar inte leder till en större klarhet i begreppet habitus eller en omvärdering av begreppet och tillämpningen av det. Det är lätt att hålla med Håkan Möller som menar att den svenska litteraturforskningen ofta har använt Bourdieus teori på ett sparsmakat och reserverat sätt.¹²⁶ Man har inskränkt användningen till enskilda, för det egna arbetet relevanta perspektiv och begrepp, och dessa har använts selektivt och med förbehåll, påpekar han.¹²⁷ Samtidigt kan man emellertid fråga sig om inte en tillämpning alltid av nödvändighet måste utgå från ett urval av begrepp som valts i

relation till det undersökta materialet. Kanske det gäller att avstå från just "renlärighet", en Bourdieutrogen tillämpning av begreppet.¹²⁸

HABITUS SOM "ÖPPEN FRÅGA"

Begrepp kan uppfattas som föränderliga, "öppna frågor" och som försök att konstruera fenomen. De kan få nya innebörder i relation till de undersökta objekten.¹²⁹ I denna artikel har jag kartlagt, analyserat och jämfört olika definitioner av Bourdieus begrepp habitus för att fördjupa den teoretiska kunskapen om begreppet och dess betydelse samt öka kännedomen om hur begreppet har tillämpats inom litteraturforskningen.

Begreppsanalysen leder till frågan om det är möjligt att definiera habitus på ett tillräckligt enkelt och entydigt sätt. De många olika tolkningarna av begreppet visar att det inte finns en gemensam uppfattning om vad som sist och slutligen är centralt och överförbart i det. Definitionerna är tidvis så olika att det är skäl att fråga sig om forskare alls undersöker samma fenomen då den ena granskar "sinne för plats" och den andra "strukturerade och strukturerande strukturer".

Habitusbegreppet är ett exempel på det vetenskapen strävar: att påvisa det komplexa i det till synes enkla och "naturliga". Bourdieus definition av habitus lyfter fram det ytterst mångfacetterade fenomen som är bakgrunden till den vardagliga användningen av begreppet habitus i betydelsen "yttre", "utseende", "skick" och "gestalt". Men om en forskare strävar att på fullt allvar ta Bourdieus komplicerade och ingående definition av habitus som "strukturerad och strukturerande struktur", uppstår frågan hur man tillämpar definitionen, omformar den till en definition som producerar skillnader hos det objekt man dels vill greppa, dels dra allmänna slutsatser om.

Begreppet har utvecklats framförallt inom den sociologiska forskningstraditionen. Det gör att det fokuserar människan som social

varelse vilket kommer fram med tydlighet i Jonathan Eastwoods beskrivning:

[...] habitus can be thought of as the constellation of internalized class culture that produces the agent's orientation in the world, especially, though not exclusively, by imputing a series of expectations to the social actor in question, a largely unconscious image of himself and his social world, as well as a series of largely unconscious dispositions to act within it.¹³⁰

Enligt min uppfattning är habitusbegreppets förmedlande funktion av central vikt, dess strävan att förena kropp och symboliska resurser, individ och samhälle.¹³¹ På grund av dess betoning på det sociala och det dolda, fungerar habitusbegreppet bäst i analys av klasstrukturer. Habitus förmår greppa även kroppen, och det performativa producerandet av klass som är en dimension av de estetiska värderingarna. Därför kan habitusbegreppet uppfattas som speciellt värdefullt som ett verktyg i analysen av hur klass görs i litterära sammanhang. Den av Bourdieus definitioner på habitus som tydligast anknyter begreppet till samhällliga strukturer är synen på habitus som "internali-

serad klasstruktur". Om habitus handlar om "i kroppen och sinnet inristade vanor och dispositioner", kommer en persons habitus kanske allra klarast till uttryck via upprepade åsikter och värderingar, i känslor av avstånd och/eller närhet, eller i spänning, som kommer till uttryck via ambivalens.¹³² Ur detta perspektiv sett kunde kanske de övriga definitionerna: "sätt att vara", "förkroppsligat symboliskt kapital", "sinne för spelet", "känslan för den egna platsen", "förmågan till strukturerad improvisation", uppfattas som uttryck för klasstrukturer förmedlade via habitus.

Begreppets uppgift är att lyfta fram det hur människan på ett genomgripande sätt är skapad i och av samhället medan det samhällliga inte kommer i samma omfattning fram i begreppen författarroll och författaridentitet. Så habitus, trots allt. För att greppa det sociala spel som påverkar den estetiska värderingen, inte bara av författares verk utan också av deras kroppar. För att belysa underliggande, omedvetna och outtalade tillvägagångssätt som på ett grundläggande sätt styr det estetiska, framförallt klass. För att testa det i nya litterära omgivning och på nya empiriska material.

1. James F. English, *The Economy of Prestige. Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 2005, s. 364 n 1, Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, Stockholm: HLS förlag, 1990, s. 234.
2. Pierre Bourdieu, *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, övers. Johan Stiernä, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2000, s. 265–266. Habitus är ett klassiskt filosofiskt begrepp med rötter i Aristoteles begrepp *hexis*, som senare översattes till *habitus* av Thomas av Aquino. Begreppet har även använts av

- andra sociologer, t.ex. av Emile Durkheim, Marcel Mauss och Max Weber, och forskare inom andra discipliner. Se Loïc Wacquant, "Habitus", *International Encyclopedia of Economic Sociology*, red. J. Beckert & M. Zafirovski, London, New York: Routledge, 2006, s. 317–318. Se även Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 228–269 för en utredning av begreppet och dess rötter hos Bourdieu.
3. Mika Hallila, *Metafiktion käsite. Teoreettinen, kontekstuaalinen ja historiallinen tutkimus*, Joensuu: Joensuu yliopisto, 2006, s. 13, s. 21.
4. Bourdieu publicerade under sin livstid över 400 artiklar och 40 böcker och många nya

- texter har utgivits även efter hans död 2002. Jean Hillier & Emma Rooksby, "Introduction to Second Edition: Committed Scholarship", *Habitus: A Sense of Place*. Second edition, red. Jean Hillier & Emma Rooksby, Aldershot: Ashgate, 2005, s. 5.
5. Hillier & Rooksby, "Introduction", 2005, s. 43–44, 48. Bourdieu räknar upp de engelska översättningarna av sina verk *La distinction: critique sociale du jugement* (1979), *Méditations pascaliennes* (1997) och *La domination masculine* (1998). I Bourdieus artikel har *An Invitation to Reflexive Sociology* felaktigt titeln *An Introduction to Reflexive Sociology*. Bourdieu, "Introduction", i Hillier & Rooksby, *Habitus*, 2005, s. 43. John R.W. Speller menar att *Distinction* är Bourdieus mest kända tillämpning av habitusbegreppet. Speller, *Bourdieu and Literature*, Cambridge: Open Book Publishers, 2011, s. 61.
 6. På grund av bristfälliga kunskaper i franska kommer jag i fortsättningen att använda mig av den svenska och engelska översättningen av *Les règles de l'art*, i engelsk översättning *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*, övers. Susan Emanuel. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1996. Med tanke på att begrepp är intimt knutna till det språk på vilka de skapas och den kulturella kontext i vilken de uppstår, kan detta naturligtvis medföra problem. Delvis kompenseras denna brist av det faktum att franskans, engelskans och svenskans 'habitus' går tillbaka till en gemensam källa: det latinska ordet 'habitus' ('yttre gestalt, dräkt, klädnad, beskaffenhet, tillstånd, avledn. av *habere*, hava (refl.: förhålla sig). *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*. Elfte bandet H-Hydd. Lund: A.-B. Lindtedts Univ.-bokhandel, 1932, s. H 7. I mån av möjlighet har jag jämfört de engelska, svenska och finska översättningarna av Bourdieu verk.
 7. Se t.ex. Semi Purhonen, Keijo Rahkonen och J.P. Roos, "Johdanto. Bourdieun sosiologian merkitys ja ominaislaatu", *Bourdieu ja minä. Näkökulmia Pierre Bourdieun sosiologiaan*, red. Semi Purhonen & J.P. Roos, Tammerfors: Vastapaino, 2006, s. 30–31, se även David Gedin, *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Artonhundraättioalet*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2004, s. 11, Anna Boschetti, "Bourdieu's Work on Literature. Contexts, Stakes and Perspectives", *Theory, Culture & Society* 2006, Vol.23(6): 135–155, s. 143–144.
 8. David Gedin påpekar 2004 att Bourdieus begrepp blivit allmängods i det svenska offentliga samtalet under den tid han skrivit på sin avhandling. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 11.
 9. James G. English, "Everywhere and Nowhere: The Sociology of Literature After the Sociology of Literature", *New Literary History*, Volume 41, Number 2, Spring 2010, s. ix–x.
 10. Redaktörerna Jeremy Ahearne och John Speller uttrycker i sin inledning en önskan om att numret ska fungera som en "starting point for further 'Bourdieuian' research, and for continuing adaptation and refinement of his general theory of fields, including his specific theory of the literary field." Ahearne & Speller, "Introduction: Bourdieu and the Literary Field." *Paragraph*, 35.1., 2012, s. 8.
 11. Några av de senaste exemplen från litteraturforskningen i Sverige och Finland: Ragnar Haake, *Frihetskonst. Författarroll och modernitet genom Sven Lindqvists tidiga författarskap*, Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2013, Elsi Hyttinen, *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadanvaihteeseen Suomessa*, Turku: Turun yliopisto, 2012. Se även Håkan Möller, *Pär Lagerkvist. Från författarsaga till Nobelpris*. Historia litterarum 208, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2009, not 3 för en uppräknning av svenska litteraturvetenskapliga undersökningar som använder sig av Bourdieus teori, s. 453–454. Trots det stora intresset för Bourdieus teori och det omfattande antalet introduktioner till den inom andra discipliner, såsom konstforskning, journalistisk, utbildningsforskning, har det inte tidigare publicerats en introduktion på engelska av Bourdieu och litteratur, skriven av en enskild författare, hävdar Speller 2011

- i inledningen till sin bok *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 17.
12. Projektet hette *Tidig finlandssvensk litteratur: program och praktik*, 2007–2009.
 13. Kristina Malmio, "Elmers kropp, fältets ögon. Habitus, kapital och klass i beskrivningarna av Elmer Diktonius." *Bloch, butch, Bertel. Kontextuella litteraturstudier*, red. Michel Ekman och Kristina Malmio, Åbo/Helsingfors: Åbo Akademi, 2009, s. 85–102, Malmio, "'En idyllens blonde sångare.' Skapandet av Jarl Hemmers namn och habitus inom det litterära fältet på 1910- och 1920-talet." *Historiska och litteraturhistoriska studier* 85, red. Stefan Nygård och Julia Tidigs, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 2010, s. 179–204, Malmio, "The Role of Debate in Creating the Aesthetic, Cultural, and Social Value of Literature." *Values of Literature*, red. Hanna Meretoja, Pirjo Lyytikäinen, Saija Isomaa & Kristina Malmio, Leiden/Boston: Brill/Rodopi 2015, s. 153–169.
 14. Johan Svedjedal, recension av David Gedins avhandling, *Sammlaren*, 2004, s. 285–286.
 15. Det är värt att notera att svenska forskare inspirerade av Bourdieu har arbetat med olika urval begrepp. En del, till exempel Erik Peurell använder alla tre nyckelbegrepp – fält, habitus och kapital – medan Daan Vandenhoute i sin undersökning väljer att ta i bruk fält och kapital, men konstaterar att han är "mycket restriktiv" i sin användning av habitus. Peurell, *En författares väg. Jan Fridegård i det litterära fältet*, Hedemora: Gidlunds förlag, 1998, Vandenhoute, *Om inträdet i världen. Lyrikdebutanterna i 1970-talets svenska litterära fält*, Hedemora: Gidlunds förlag, s. 21. Håkan Möller rör sig däremot endast med kapitalbegreppet. Möller, *Pär Lagerkvist*, 2009, s. 14–15.
 16. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 21.
 17. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 228. Definitionen är från Bourdieus *Le Sens Pratique*, Paris: Editions de Minuit, 1980, s. 88 f. Se även Bourdieu, *The Logic of Practice*, övers. Richard Nice, Cambridge: Polity Press, 1990, s. 53 för en engelsk översättning.
 18. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 21.
 19. Broady påpekar att begreppen kapital och habitus är nära knutna till varandra samt att "Människors habitus är formade av bestämda sociala betingelser, bland vilka kapitalarternas fördelning är av grundläggande betydelse [...]." Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 230.
 20. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 171. Se även Bourdieu, "The Forms of Capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, red. John G. Richardson, New York, Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 1986, s. 241–258.
 21. Jonathan Eastwood, "Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature", *Sociological Theory* 25:2 June 2007, s. 153.
 22. Bourdieu, "The Forms of Capital", 1986, s. 243–248.
 23. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 229.
 24. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 242–252.
 25. Bland annat Anna Boschetti har påpekat hur Bourdieu såg på sin teori som "work in progress", någonting som skulle tillämpas och korrigeras kontinuerligt. Boschetti, "Bourdieu's Work on Literature", 2006, s. 148. Hillier och Rooksby gör en genomgång av Bourdieus sätt att definiera begreppet på 2000-talet, "Introduction", s. 7–8. Bourdieu & Loïc J.D. Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge: Polity Press, 1992 och Bourdieu, *Practical Reason. On the Theory of Action*, Cambridge: Polity, 1998, är exempel på verk i vilka Bourdieu är ute efter att korrigera vad han uppfattar som missuppfattningar, felaktiga tolkningar och orättvis kritik av hans teori. *Practical Reason* (1998) har ursprungligen publicerats under namnet *Raisons pratiques* (1994), men det kommer inte fram i boken vem som översatt den. *An Invitation to Reflexive Sociology* har ursprungligen utkommit på engelska.
 26. "Space of dispositions" har i den finskspråkiga översättningen av verket översatts med ordet "käyttäytymistaijumus", som betecknar en benägenhet att bete sig på ett visst sätt. Bourdieu, *Practical Reason*, 1998, s. 7. Pierre

- Bourdieu, *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*, övers. Mika Siimes, Tammerfors: Vastapaino, 1998, s. 16.
27. Bourdieu, *Practical Reason*, 1998, s. 7–8. Se även Bourdieu, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, övers. Richard Nice, London, Melbourne and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1984, s. 170.
 28. Bourdieu, "Habitus", i Hillier & Rooksby, *Habitus*, 2005, s. 44.
 29. Dess olika dimensioner och mångfald framträder tydligt i Moishe Postones, Edward LiPumas och Craig Calhouns konklusion: "The habitus is at once intersubjective and the site of the constitution of the person-in-action; it is a system of dispositions that is both objective and subjective. So conceived, the habitus is the dynamic intersection of structure and action, society and the individual." Postone, LiPuma and Calhoun, "Introduction: Bourdieu and Social Theory", *Bourdieu: Critical Perspectives*, red. Craig Calhoun, Edward LiPuma och Moishe Postone, Oxford/Cambridge: Polity Press, 1993, s. 4.
 30. Denna parallell förs fram av Bourdieu i *Konstens regler*, 2000, s. 265–266. Se även Wacquant, "Habitus", 2006, s. 318.
 31. Wacquant, "Habitus", 2006, s. 319.
 32. Här kommer definitionen nära den betydelse habitus har i vardagssammanhang.
 33. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 451.
 34. Donald Broady påpekar att det nästan inte är "möjligt att diskutera Bourdieus kapital- eller habitusbegrepp utan att beröra hans förhållande till fenomenologin". Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 257.
 35. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 424.
 36. Till exempel Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 177, s. 234, Beverley Skeggs, *Class, Self, Culture*, London: Routledge, 2004, s. 48, Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 23–24, Hillier & Rooksby, "Introduction", 2005, s. 13. I *Konstens regler*, 2000, s. 369 talar Bourdieu om tröghetseffekten hos habitus.
 37. Wacquant, "Habitus", 2006, s. 319.
 38. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 229–230.
 39. Wacquant, "Habitus", 2006, s. 319. Bourdieu själv talar i *Konstens regler*, 2000, om "dubbel habitus", s. 104, "den bildades habitus", s. 412 och "köpmannens habitus", s. 449. Se även Loïc Wacquant, "Habitus as topic and tool: Reflections on becoming a prizefighter", *Qualitative Research in Psychology*, 8:81–92, 2011.
 40. Wacquant, "Habitus", 2006, s. 319, Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 18.
 41. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 22.
 42. För en bra sammanfattning av kritiken, se Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 21, 37–39. Se även Eastwood, "Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature", 2007, s. 151, Wacquant, "Habitus as Topic and Tool", 2011, s. 82. För Bourdieus egen kritik av den deterministiska tolkningen av habitus, se Hillier & Rooksby, *Habitus*, 2005, s. 45–47 och Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992, s. 135.
 43. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 232.
 44. Bridget Fowler, "Introduction", *Reading Bourdieu on Society and Culture*, red. Bridget Fowler, Oxford: Blackwell Publishers, 2000, s. 2.
 45. Se även Hillier & Rooksby, "Introduction", 2005, s. 19.
 46. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 462.
 47. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 463.
 48. Min översättning av "sense of one's place". Pierre Bourdieu, "Social Space and Symbolic Power", *Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1 (Spring 1989), s. 17.
 49. Min översättning av "socialized subjectivity". Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992, s. 126. Johan Svedjedal, definierar habitus som "inlärd personlighet", vilket kommer nära Bourdieus och Wacquants definition. Svedjedal, *Författare och förläggare och andra litteratursociologiska studier*, Hedemora: Gidlund, 1994, s. 25.
 50. Petra Söderlund, *Romantik och förnuft. V.F. Palmblads förlag 1810–1830*, Hedemora: Gidlunds förlag, 2000, s. 162. "The innermost way of being-in-the-world, with its 'feel for the game'". Fowler, "Introduction", *Reading Bourdieu on Society and Culture*, 2000, s. 1.

51. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 229. Se även Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 17. Hyttinen talar i sin undersökning om habitus som "skiktvis förekommande kapital". Hyttinen, *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja*, 2012, s. 26.
52. Min översättning av "the constellation of internalized class culture". Eastwood, "Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature", 2007, s. 151.
53. Min översättning av "capacity for structured improvisation". Postone, LiPuma, Calhoun, "Introduction: Bourdieu and Social Theory", 1993, s. 4.
54. Haake, *Frihetskonst*, 2013, s. 43.
55. Min översättning av "intellectual and affective system". Ahearne & Speller, "Introduction: Bourdieu and the Literary Field", 2012, s. 7. Ahearne och Speller hänvisar till Jérôme Davids artikel "On an Enigmatic Text by Pierre Bourdieu" i Bourdieu-temanumret av *Paragraph* (2012): 115–130. De menar att Bourdieus kommentarer enligt David avslöjar något om Bourdieus eget "intellectual and affective system (his habitus)." David nämner emellertid i sin artikel inte alls ordet habitus utan diskuterar istället Bourdieus sätt att använda litteratur i sin sociologi.
56. Speller, *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 60. Min översättning.
57. Se Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 21; Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 263–266.
58. Broady, "Inledning", *Konstens regler*, 2000, s. 10. Se även Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 17.
59. Om bokens komplicerade struktur och dess tillkomsthistoria, t.ex. Speller, *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 34–38. Speller jämför boken med ett lapptäcke.
60. Se Broady, "Inledning", *Konstens regler*, 2000, s. 21.
61. Se Speller, *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 68ff. om Bourdieus relation till marxistisk forskning, Boschetti, "Bourdieu's Work on Literature", 2006, s. 136–146.
62. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 312.
63. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 35.
64. Purhonen, Rahkonen & Roos, "Johdanto", 2006, s. 19.
65. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 20–21. Bourdieu, *Konstens fält*, 2000, s. 68.
66. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 41.
67. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 68.
68. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 69.
69. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 73.
70. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 123.
71. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 134.
72. David Gedin menar att "Den litteraturtolkningsmetod som Bourdieu använder intresserar sig framför allt för de teman litteraturen gestaltar. Skönlitteraturen granskas på jakt efter skildringar och teman som svarar mot och därmed 'objektiverar' en social situation eller ett förhållande". Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 25. Detta uppfattar jag som en aning missvisande, dels för att beskrivningen förbiser att Bourdieu i sin analys av Flauberts roman lika mycket är ute efter formen, stilen, genren, olika litterära grepp, dels för att Gedin inte beaktar betydelsen av kiasmen för Bourdieus läsning av Flaubert.
73. Bourdieu tar, de facto, till det freudianska begreppet *Verneinung*, förnekande, när han beskriver litteraturens innersta väsen. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 39. Se även Jeremy F. Lane, "Between Repression and Anamnesis: Pierre Bourdieu and the Vicissitudes of Literary Form", *Paragraph* 35.1., 2012, s. 70.
74. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 71–73.
75. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 76–77.
76. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 140.
77. Det kan i och för sig ses som ett medvetet val. Bourdieu påpekar nämligen att han föredrar undersökningar där teorin "finns överallt och ingenstans", forskning som bygger på empiri och använder begreppen på ett återhållsamt sätt. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 264. Det kan också bero på att begreppet inte verkar vara lika centralt för honom som fält och kapital, trots att till exempel översättaren av *The Rules of Art*, Susan Emanuel, uppfattar det som nyckeln till hans tänkande. Bourdieu, *The Rules of Art*, 1996, not 43, s. 352.
78. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 47. John R.W. Speller påpekar hur nära begreppet habitus är det traditionella, för litteratur-

- forskare välbekanta begreppet ”karaktär”.
 Speller, *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 60.
79. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 104.
 80. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 19.
 81. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 463.
 82. Se t.ex. Wendy Griswold, Review of *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*. By Pierre Bourdieu. Translated by Susan Emanuel. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1996. *The American Journal of Sociology*, 1998, s. 972–975. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 17.
 83. Eastwood, ”Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature”, 2007.
 84. Samuli Hägg påpekar att Bourdieus sätt att förstå litteraturens sociala styrning lätt kan uppfattas som en förfinad version av återspeglings teorin samt att relationen mellan den inre och yttre tolkningsstrategin i Flaubert-analysen förblir otydlig. Han tillägger att analysen av Flauberts roman visar hur svårt det är att sammanföra en intern analys och extern sociologisk undersökning samt att Bourdieu endast delvis lyckas i tillämpningen av sina egna idéer. Hägg, ”Kerrontakeinojen sosiologiaa”, *Pahuu Maaailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologiaa*, red. Voitto Ruuhonen, Erkki Sevänen och Risto Turunen, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012, s. 443–445.
 85. Bourdieu, *Konstens regler*, 2000, s. 271–271, om den egna metodens svårigheter, Speller, *Bourdieu and Literature*, 2011, s. 69–70, Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 13. Se även Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 24.
 86. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 21–22.
 87. Bernard Lahire, ”The Double Life of Writers”, övers. Gwendolen Wells, *New Literary History*, Volume 41, Number 2, Spring 2010, s. 458.
 88. Lahire, ”The Double Life of Writers”, 2010, s. 447.
 89. Lahire, ”The Double Life of Writers”, 2010, s. 448.
 90. Johan Svedjedal har påpekat att ”Teorin har högt förklaringsvärde, inte minst vad gäller de kommersiellt ’olönsamma’ sidorna av förlagsverksamhet. Problemet är bara att den monetära ekonomi som faktiskt är av grundläggande betydelse för hela bokmarknaden samtidigt riskerar att bli otillräckligt belyst.” Här kan man emellertid konstatera att förbiseendet av det ekonomiska är en svaghet hos dem som tillämpat perspektivet, inte en svaghet i teorin som sådan. Svedjedal, recension av Gedins avhandling, 2004, s. 286.
 91. Lahire, ”The Double Life of Writers”, 2010, s. 448.
 92. Eastwood, ”Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature”, 2007, s. 151. Se även Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 17.
 93. Eastwood, ”Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature”, 2007, s. 152–153. Bourdieu använder begreppet fält i betydelsen ”kraftfält”, ”magnetfält”. *Konstens regler*, 2000, s. 51.
 94. Det samma gäller för den finländska litteraturvetenskapen. Ett av senaste exemplen på en ”metaforisk” användning av Bourdieus begrepp i svensk litteraturforskning är Ragnar Haakes doktorsavhandling *Frihetskonst* (2013) och i den finländska litteraturforskningen, se t.ex. Trygve Söderling, *Drag på parnassen. Två sextotalstudier, del 1 och del 2*, Helsingfors: Helsingfors universitet, 2008, Jussi Ojajarvi, *Supermarkettin valossa. Kapitalismi, subjekti ja minus Mari Möron romaanissa Kiltin yön lahjat ja Juha Seppälän novellissa ”Supermarket”*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006, Hyttinen, *Kovaa työtä ja kohalon oikkuja*, 2012.
 95. Svedjedal, recension av Gedins doktorsavhandling, 2004, s. 285–286. I sin annars mycket berömmade recension av *The Rules of Art* kritiserar Harrison C. White Bourdieu för att han inte går in på matematiska eller systematiska metoder i sin undersökning av det franska litterära fältet. Harrison C. White, *Contemporary Sociology*, Vol. 26, No. 5 (Sep., 1997), s. 640. Se även James F. English granskning av litteratursociologins nuläge, ”Everywhere and Nowhere”, 2010, 41: v–xxiii.
 96. English, ”Everywhere and Nowhere”, 2010. Anna Boschettis undersökning av Sartre, *The Intellectual Enterprise. Sartre and Les*

- Temps Modernes*, övers. Richard C. McCleary, Evanston IL: Northwestern University Press, 1988, är ett franskt exempel på det hermeneutiska sättet att tillämpa Bourdieus fältteori. Prosopografiska undersökningar har lagts fram bland annat av Gisèle Sapiro.
97. Svedjedal, recension av Gedin doktorsavhandling, 2004, s. 286. Vandenhoute talar i sin tur om en hermeneutisk forskningstradition versus en empirisk. *Om inträdet i världen*, 2004, s. 25–27.
 98. Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 12, 31.
 99. Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 24.
 100. Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 222.
 101. Bourdieu, "Social Space and Symbolic Power", 1989, s. 14: "the schemes of perception, thought, and action which are constitutive of what I call habitus". Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992, s. 126. Eastwood, "Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature", 2007, s. 151.
 102. Vandenhoute, *Om inträdet i världen*, 2004, s. 22.
 103. Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 36.
 104. Peurell, *En författares väg*, 1998, s. 24.
 105. Jfr Malmio, "Elmers kropp, fältets ögon", 2009, "En idyllens blonde sångare", 2010.
 106. "Sätt att vara", "i kroppen och sinnet inristade vanor och dispositioner" samt "en genererande princip för objektivt klassificerbara principer, ett system för att klassificera samma principer". Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 162–163.
 107. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 162.
 108. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 163.
 109. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 162–164.
 110. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 180.
 111. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 172–173.
 112. Skeggs, *Class, Self, Culture*, 2004, s. 25.
 113. Svedjedal, recension av Gedin doktorsavhandling, 2004, s. 289.
 114. Söderlund, *Romantik och förnuft*, 2000, s. 91.
 115. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 13.
 116. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 17–18.
 117. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 19.
 118. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 19.
 119. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 267. Med tanke på alla olika erfarenheter som kan bidra till formandet av en individs habitus, påpekar Gedin i en fotnot att: "Det borde man vara tänkbart, men praktiskt ogörligt, att kartlägga en individs habitus in i minsta detalj, och därmed uttömmande kunna förklara dennes reaktioner inför fältets möjligheter." *Fältets herrar*, 2004, s. 399.
 120. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 268.
 121. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 273.
 122. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 272–273.
 123. Begreppet dyker upp i samband med Gedin diskussion om Carl David af Wirsén, men läggs åt sidan med kommentaren att han här inte har möjlighet att fördjupa sig i af Wirséns "bakgrund (den sociala, individuella biografi som lagt grunden för hans bana och som är hans ursprungliga personliga disposition, det som tillsammans med hans sociala position utgör vad Bourdieu kallar habitus) [...]". Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 247.
 124. Bourdieu via Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 228.
 125. Gedin, *Fältets herrar*, 2004, s. 279.
 126. Möller, *Pär Lagerkvist*, 2009, s. 14–15.
 127. Möller, *Pär Lagerkvist*, 2009, s. 14–15. Beskrivningen är även tillämpbar på den finländska forskningen.
 128. Till exempel Tony Bennett, Mike Savage, Elizabeth Silva, Alan Warde, Modesto Gayo-Cal och David Wright tar tydligt avstånd från Bourdieus definition av begreppet. De skriver att ett av deras mål är att "depart from Bourdieu's use and interpretation of the habitus as a unified set of dispositions rooted in a specific class position. Our evidence suggests, to the contrary, that the habitus – if, indeed we are to retain the concept – is more typically written across in complex and sometimes contradictory ways, depending on how class, gender, age and ethnicity interact in the processes of person formation." Bennett et al., "Introduction", *Culture, Class, Distinction*, red. Bennett et al., London and New York: Routledge, 2009, s. 3.

129. Hallila, *Metafiktion käsite*, 2006, s. 204.
130. Eastwood, "Bourdieu, Flaubert, and the Sociology of Literature", 2007, s. 151.
131. Pekka Sulkunen, "Mikä ihmeen talous? Sosiaalisen synty ja hiipuminen Smithin ja Bourdieun yhteiskuntateorioissa." *Bourdieu ja minä*, 2006, s.141. Broady, *Sociologi och epistemologi*, 1990, s. 229.
132. Donald Broady & Mikael Palme, "Utgivarnas förord", *Pierre Bourdieu, Kultursociologiska texter* i urval av Donald Broady och Mikael Palme, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 1993, s. 12.

SUMMARY

Definitions of the Concept 'Habitus', and its Uses in Three Swedish Literary Studies

This article details a number of the various definitions of the concept of 'habitus' and explores how the concept has been utilised in the analysis of authors and literature.

Habitus is one of the key concepts of the theory of fields put forward by the French sociologist Pierre Bourdieu. Bourdieu has offered several more or less complex explanations of 'habitus', and scholars who have used the term have developed new interpretations and understand the concept in a number of varied ways. Therefore, it is my aim to offer and discuss various definitions in order to endow the concept with clarity. To this end, the following questions are of central interest to this study: how is 'habitus' defined? In which contexts is it used? What do scholars strive to grasp by using the concept?

After discussing the various definitions, I take a closer look at *Les règles de l'art* (1992) in order to see how Bourdieu employs the concept. I also study the use of 'habitus' in three Swedish literary sociological studies, Eric Peurell's *A Writer's Trajectory. Jan Fridegård in the Literary Field* (1998), Petra Söderlund's *Romanticism and Reason. V.F. Palmblad's Publishing House 1810–1830* (2000) and David Gedin's *Masters of the Field. The Development of a Modern Writer's Identity. 1880s* (2004).

My study shows that there is a sliding scale of understandings of the concept with no single common uniting feature and no general consensus of the absolute, necessary element of 'habitus'. The most complex definitions of the concept are too complicated to be used in analysis, while the more simple definitions are only partly able to grasp the phenomena Bourdieu strives to unite in the concept of 'habitus'. I argue that 'habitus' is most useful in the analysis of hidden class structures in society, understood then as 'embodied class'.

Keywords: habitus, Pierre Bourdieu, literary sociology, application, literary studies